

fra Slavko Slišковиć

Spoj posvećenog života i poslanja - povijesna perspektiva

Stručni članak

Unatoč vjeri da posvećeni život nije plod isključivo čovjekove volje, nego i Božjeg poziva pa osim ljudskih u sebi nosi i božanske oznake te se ne ograničava samo na povijesno vrijeme, a svoj puni smisao dostiže tek u vječnosti, ova druga dimenzija nemjerljiva je pomagalima povijesne struke pa ćemo se zadržati samo na onome što se odnosi na čovjeka i njegovo zemaljsko bivanje. U naslovu nagašene riječi „posvećeni život“ i „poslanje“ traže nekoliko uvodnih pojašnjenja. Teološki gledano „posveta“ je radnja kojom se nešto izuzima iz profane uporabe ili se postavlja za posebnu službu u području kulta. Kult je čin hvale, klanjanja, zahvale ili molbe kojim se Bogu priznaje vrhovništvo. Vršiti se vanjskim znakovima i unutarnjim stavom. Redovništvo objedinjuje oba ta područja: vanjski znak i unutarnji stav. U kršćanstvu je posveta vezana uz prosbenu molitvu preko koje nešto ili netko postaje posvećen, odnosno sakralan. Sakralno je pak ono što pripada svetom (sacrum-sveto), za razliku od profanog koje je pred svetim (pro-pred, fanum-sveto područje). Ta se shema temelji na mišljenju da se nešto može izričito odvojiti i rezervirati za sveto u kojemu je jedino moguća veza s Bogom. Zato onaj tko je posvećen nema nikakvu magičnu snagu u sebi, nego mu svetost dolazi od Boga. Poslanje je zadaća koju je Isus Krist ostavio svojoj Crkvi u smislu navještaja milosti Božje koja želi spasiti sve ljude, odnosno navijestiti univerzalnost otkupljenja. Zbog širine ove misije kršćanstvo se ne može shvaćati sakralno u smislu izdvojenosti iz svijeta. Ono čak ni ne želi stvoriti svoje usko sakralno područje, nego čitav svijet učiniti svetim - sakralnim. Posvećeni život trebao bi biti slika, predokus i kvasac takvoga svijeta.

Zajedničke oznake i kršćanske vlastitosti

Različiti oblici posvećenog života egzistiraju u gotovo svim religijama svijeta, počevši od najstarijih nam poznatih u Indiji, preko tradicionalnih azijskih, starih europskih na prostoru oko Mediterana, kao i kod starosjedilačkih naroda Amerika. Slično je i s velikim abrahamskim religijama. Sve one poznaju poje-

dince usmjerene prema onostranom, a negdje su se razvile i čitave organizirane zajednice „posvećenih“. Nerijetko su imali poseban socijalni status. Kod svih njih možemo pronaći više zajedničkih identitetskih oznaka. Ponajprije je prisutan fenomen odvajanja od svijeta fizičkim napuštanjem naseljenih područja ili posebnim načinom života unutar njih (zidovi, posebna odjeća, način šišanja). Slijedi asketska praksa kao znak nevezanosti na bilo što (uzdržavanje od hrane, pića i općenito tjelesnosti). Najvažnija je, a iz nje izviri i ona prva dva elementa, težnja prema božanskom, tj. produbljivanje osjećaja za Apsolutnim i želja da se s njime komunicira i na koncu sjedini. Na temelju toga posvećenost bismo općenito mogli promatrati kao način života usmjeren duhovnom cilju čije je iščekivanje jedino važno pa u tom smislu transcendirira zemaljski život koji u svim svojim segmentima postaje manje bitan ili potpuno nebitan. Pri tome je cilj gotovo uvijek osobno spasenje.

Gotovo identične elemente možemo pronaći i u kršćanskom posvećenom životu. Međutim izvor je drugačiji. Kršćanska želja za takvim življenjem izlazi iz ljubavi prema Isusu Kristu. Osoba koja mu se posvećuje teži biti samo s njim, njemu pripadati i s njim se sjediniti. No, zbog same naravi kršćanstva ovaj oblik života ne može biti odvojen od svijeta niti isključivo osoban. Ponajprije, u Isusu Kristu Bog se utjelovio, uzeo čovjekovu narav i proživio ljudski život. Stoga se tijelo i zemaljski život ne mogu prezirati u težnji prema Bogu nego su put do njega. Nadalje, kršćansko osobno posvećenje ima i svoje crkveno poslanje. Te dvije komponente u stalnoj su napetosti uz povremeno prevladavanje jedne od njih, kako kod pojedinca tako i u oblicima posvećenog života. Zbog toga će se oblikovati dva stila življenja posvećenosti: jedno koje je više kontemplativno, a drugo više aktivno. Međutim, ni jedno od njih ne isključuje drugo. U oba postoji želja za spasenjem, ali ona nadilazi pojedinca kao osobu, nego je to poziv koji mu je povjeren za zajednicu Crkve. U svojoj dvostrukoj naravi (osobna i komunitarna), kršćanski je posvećeni život uvijek imao i dvostruko poslanje. Jedno je bilo unutarcrkveno, a drugo šire društveno. Crkvi je bio putokaz i korektiv u smislu da zna kamo ići te da se ne izgubi u svijetu hodeći prema tom cilju, a društvu da ne zanemari transcendentnu dimenziju života.

Sloboda Crkve i mogućnost slobode u Crkvi

Prvi oblici posvećenog života unutar kršćanstva javljaju se kada ono od nedopuštene religije postaje dozvoljenom, a onda čak i religijom koja nastoji eliminirati sve druge. Dok su za vrijeme progona u Rimskom carstvu članovi Crkve bili istinski vjernici natprosječnih vrlina, spremni i život dati za Krista, nakon što ju je carska vlast prihvatila kao svoju, u Crkvu dolaze i osobe koje preko nje teže društvenom probitku. Kršćanstvo je izgubilo elitnu oznaku radikalnog življenja

i spremnosti na vremenitu smrt za vječni život, a vječne vrijednosti počele su se rabiti za vremenite ciljeve. Opirući se takvim tendencijama vjernici željni cjelovitijeg nasljedovanja Krista počeli su se povlačiti u pustinje gdje su provodili život u askezi i molitvi. Posvećeni život shvaćali su kao nastavak ili nadomjestak za mučeništvo kako bi se ujedinili s Kristom u njegovoj patnji i tako postali dostojni sjedinjenja s njime u uskrsnuću. U nenaseljenim područjima nalazili su oaze osobne slobode u Crkvi, a s druge strane tako su čuvali slobodu same Crkve kako ne bi pala u potpunu ovisnost o civilnoj vlasti koja ju je sada podržavala jednakim intenzitetom kakvim ju je nedugo prije toga progonila. Napomenimo da je postupak civilne vlasti i u jednom i u drugom slučaju bio manje vjerski, a više politički motiviran. Jedinstvena religija trebala je biti jedan od stupova jedinstva Carstva koje je kršćanstvo ranije razaralo, a sad je trebalo izgrađivati.

Važnost uočavanja takve opasnosti dobro se ogleda u činjenici da su sve ekumenske koncile koji su definirali istine kršćanske vjere sazvali carevi, a saborske odluke vrijedile su tek kad ih je carska vlast proglasila. Oni su ujedno bili članci vjere i dio civilnog zakonodavstva. Njihovi osporavatelji osim isključenja iz crkvenog zajedništva bili su kažnjavani progonom, uhićenjem ili čak smrću od strane zemaljske vlasti. Suradnja Crkve i države kasnije je dovela do inkvizicije. Budući da carevi često nisu bili dobro upućeni u teologiju, prijetila je opasnost zastranjiivanja u herezu. Brojni su primjeri krivovjernih i disciplinski neispravnih odluka civilnih vlasti o Crkvi kojima su se najsnažnije suprotstavili upravo monasi i redovnici. Primjer su definiranje nauka o Presvetom Trojstvu, ikonoklazam, cezaropapizam i sl.

Sloboda Crkve koju su redovnici nastojali očuvati i ne vezati isključivo uz jednu državu omogućila je preživljavanje kršćanstvu nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva. Crkva u cijelosti vezana uz Carstvo propala bi skupa s njim. Novopridošlim narodima koji su bili neprijatelji i rušitelji Carstva kršćansku su vjeru ponudili prije svega sveti biskupi iz monaških redova koji su ostali jedini predstavnici nestajuće civilizacije pred poganskim osvajačima, a koji su ih cijenili zbog njihove učenosti i primjerenog života. Samostani su postali oaze vjere i civilizacije te tako Crkvu učinili prethodnicom suvremenog Zapada. Osobite zasluge na tom polju pripadaju sv. Benediktu (o. 480.- o. 547.) i njegovu redu koji su stare vrijednosti prenijeli novim stanovnicima. Tako su te vrijednosti učinili životnim, a nove stanovnike kultiviranim. Upravo nevezanost uz bilo koju državu omogućila je da se od neprijatelja učini vjerovjesnike. Papa Grgur Veliki (590.-604.), koji je i sam stasao u monaškim redovima, krajem 6. stoljeća poslao je opata Augustina i 40 redovnika da u Engleskoj naviještaju evanđelje. Englez Patrik postao je vjerovjesnik Irske. Irski i engleski misionari, tzv. „bijeli mučenici“ koji su se dragovoljno ukrcavali na brodove svjesni da se nikada više neće vratiti u svoju zemlju, iskricali bi se na kontinent te kao putujući propovjednici misionarili po čitavoj Europi sve

do naših krajeva. Poznati su sveti Bonifacije, Gal, Kolumban, Rupert. Predaje im je nerijetko dodjeljivala časni naslov „apostola“ pojedine zemlje ili naroda. Slično je sa „slavenskim apostolima“ Ćirilom i Metodom. Poslanje Crkve vidjeli su kao put vlastitog posvećenja, a kršćansku poruku znatno šire od državne, nacionalne ili bilo koje druge granice.

Najsajniji čuvari kršćanske univerzalnosti tijekom cijele povijesti bile su osobe iz redovničkih krugova. Spomenimo papu sv. Grgura VII. (1073.-1085.), po kojemu se čitava obnova Crkve na početku drugog kršćanskog tisućljeća naziva grgurovskom. Osim želje za boljim unutarnjim vjerničkim životom u Crkvi, ona je nastala iz potrebe očuvanja njezine slobode od presizanja svjetovne vlasti za dominacijom nad Crkvom kao ustanovom, a osobito njezinim zemaljskim institucijama uz koje su bili vezeni materijalni probitci, vremenita vlast i društveni utjecaj. Tako su npr. biskupije i samostani postali vlasništva pojedinih obitelji. I samo papinstvo doživjelo je u vremenu 9. i 10. stoljeća svoje tzv. „mračno doba – *seculum obscurum*“. Našlo se u rukama nekolicine rimskih obitelji čiji su se članovi smjenjivali na papinskom tronu, najčešće nasilnim putem, a o njihovu moralnom životu teško je uopće govoriti. Slobodu i vlast obnovljenog papinstva najsnažnije su promicali redovnici. Ono im je bilo jamac slobode i neovisnosti o mjesnoj Crkvi i svjetovnoj vlasti. Započelo je to tijekom reforme samostana Cluny, a nastavljeno preko prosjačkih redova dominikanaca i franjevac. Kasnije su se još snažnije posebnim zavjetom poslušnosti uz Petrova nasljednika vezali isusovci. Tako je kroz međunarodni karakter redovništva, za razliku od biskupija, Crkva uspijevala očuvati svoju univerzalnost i oduprijeti pokušajima stavljanja u službu bilo koje državne politike. One su pak, sa svoje strane, radi toga u redovnicima vidjele najveće protivnike. Stoga su krize koje su zahvatile Crkvu u 17. i 18. stoljeću, a uzrokovane su politikama svjetovne vlasti, kao što su galikanizam, febronijanizam i jozefinizam, bile najviše usmjerene protiv redovnika. Dokinuti su brojni redovi, a simbol takvih politika je ukinuće isusovaca 1773. godine. Nakon toga u većini država Crkva je uvelike podržavljena. Civilna vlast je odlučivala o gotovo svim područjima crkvenog života počevši od katekizma po kojemu se poučavala vjera do imenovanja biskupa i ustanove biskupija. Čak je nekolicina katoličkih vladara dobila pravo veta na izbor pape. Ne iznenađuje stoga da su opet redovnici bili najsnažniji promicatelji ideje o papinskoj nezabludivosti, kao moralnoj vlasti na koju su se mogli osloniti. Nakon proglašenja ove dogme 1870. godine papinstvo je izgubilo svjetovnu moć, ali je postupno zadobilo dotada neviđen moralni autoritet. Uslijedio je nastanak redova koji su se posvetili misijskoj djelatnosti Crkve odvajajući širenje kršćanstva od osvajačke i kolonijalne politike pojedinih zemalja.

S druge strane, neovisnost čuvana samostanskim zidinama omogućila je redovnicima da tijekom cijele povijesti budu predvodnici promicanja slobode unu-

tar same Crkve koja u svojoj monarhijski strukturiranoj hijerarhiji nije uvijek imala razumijevanje za takva nastojanja. To se posebice ogleda u teološkom i drugom znanstvenom radu. Redovnici su se usudili biti revolucionarni, pa čak istraživati i ono što je službena Crkva branila. Tako su npr. dominikanska i franjevačka bogoslovna škola vodile stoljetne rasprave o Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije, a isusovci i dominikanci o milosti. Tu su i rasprave o ljudskim pravima, kao i medicinska i prirodnoznanstvena istraživanja. Sveti Toma Akvinski izučavao je zabranjenu Aristotelovu filozofiju. Isusovci su se upoznavali s indijskim Vedama i kineskim konfucionizmom. Kako bi ispravili ono nesretno razdoblje Crkve druge polovice 19. i početka 20. stoljeća, kad je Sveta Stolica određivala ne samo što treba vjerovati, nego i što treba misliti (pontifikati Pija IX. i Pija X.), redovnici su se svesrdno pridružili nastojanjima oko znanstvenog pristupa teologiji, osobito Sv. pismu. U Jeruzalemu je 1890. godine osnovana dominikanska Biblijska škola. Osuđeni od Vatikana njezini tvorci ostali su unutar samostana i nastavili znanstveni rad koji je kasnije koristio čitavoj Crkvi i od nje bio prihvaćen. Slično je bilo i s teologijom oslobođenja prema kojoj je papa Ivan Pavao II. bio nemilosrdan. Jedan od njezinih utemeljitelja Gustavo Gutierrez sigurnost je našao unutar Reda propovjednika. Crkvu, koja se vrlo nespretno susrela s liberalizmom i modernizmom te joj je prijetila opasnost da se potpuno udalji od suvremenog svijeta, kamo je osobito srljala s dvojicom spomenutih papa, spašavale su osobe iz redovničkih krugova. Henri Dominique Lacordaire (1802.-1861.) pokazao je na primjeru obnove dominikanskog reda u Francuskoj mogućnost postojanja slobodne Crkve u slobodnoj državi te uporabe institucija demokratskog društva u ostvarenju crkvenog poslanja. Nastale su i čitave kongregacije koje su se posvetile radu u medijima i industrijskom razvoju. Tako su npr. asumpcionisti osnovali izdavačku kuću "Bonne Presse", a Kongregacija sestara sv. Pavla svojim izdavačkim pothvatima nemjerljivo je pridonijela kristijanizaciji društva. Za produbljenje istina kršćanske vjere osnovana su redovnička učilišta, od kojih su neka prerasla u svjetski poznata sveučilišta. Povijest je dala za pravo gotovo svim spomenutim nastojanjima i Crkva ih je kao svoje prihvatila te na njih postala ponosna, mada su jednako tako gotovo sva u svoje vrijeme naišla na nerazumijevanja Svete Stolice.

Redovništvo je u pitanju slobode i danas uvelike avangarda u Crkvi. Uoči sazvanne Sinode o obitelji 2015. godine Njemačka konferencija viših redovničkih poglavara, koja okuplja preko 20 tisuća članova, usudila se otvoriti raspravu o još uvijek tabuiziranoj temi javno pozivajući službenu Crkvu da iznova promisli pogled na ljudsku seksualnost, mogućnost primanja sakramenata rastavljenim i ponovno oženjenim parovima te na otvoreniji pristup homoseksualcima. Još snažniji primjer slobode je Konferencija redovničkih poglavarica (Leadership Conference of Women Religious – LCWR) u Sjedinjenim Američkim Državama. Okuplja preko 50 tisuća članica koje su vrlo aktivne u borbi kako za socijalna prava u društvu,

tako i za prava žena, seksualnih manjina i drugih sloboda u samoj Crkvi. Zbog svoje djelatnosti često su bile na udaru službenog Vatikana. S vremenom će se moći dati sud o njihovu djelovanju, ali ono se duhovno sigurno uklapa u ranije predstavljena nastojanja za stvaranjem ozračja slobode unutar Crkve, a time onda i slobode Crkve u vršenju svojega proročkog poslanja „da radosnu vijest donese ubogima, da iscijeli srca slomljena; da zarobljenima navijesti slobodu i oslobođenje sužnjevima, da navijesti godinu milosti Gospodnje i dan odmazde Boga našega; da razveseli ožalošćene na Sionu i da im dade vijenac mjesto pepela, ulje radosti mjesto ruha žalosti, pjesmu zahvalnicu mjesto duha očajna“ (Iz 61, 1-3).

Humaniziranje društva

Svojim utjelovljenjem Bog je potvrdio vrijednost ljudske osobe, a dajući svima za pravo Boga nazivati Ocem koji je na nebesima Isus je ukazao na jednako dostojanstvo svih ljudi. Sveti Pavao je u Poslanici Galaćanima ustvrdio: „Nema više: Židov-Grk! Nema više: rob-slobodnjak! Nema više: muško-žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!“ (Gal 3,28). Unatoč lijepoj formulaciji ova istina nije funkcionirala u stvarnosti. Naprotiv, i sama je Crkva tolerirala postojanja robova. U Poslanici Filemonu sv. Pavao se zauzima za roba Onezima, ali ne dovodi u pitanje njegov ropski položaj. Čak ni prvo redovništvo nije bilo otvoreno za robove. Tako sv. Bazilije Veliki (329.-379.) u svojim Opširnim pravilima određuje da robove koji pobjegnu od svojih gospodara u redovničku zajednicu treba vratiti natrag istima. Robovi svoje posvećenje, jednako onom redovničkom, po njemu postižu tako što strpljivo podnose teškoće koje ih snalaze u njihovu staležu. Ipak, kao da je ostavljena mogućnost da i rob bude primljen među monahe pa da onda zajednica snosi posljedice takve odluke. Sveti Augustin (354.-430.), tvorac prvog redovničkog pravila na Zapadu, ne piše izričito o robovima, ali ističe jednakost onih koji su u samostan došli kao siromašni s onima koji prethodno bili bogati, uz napomenu da se oni prvi čuvaju oholosti zbog takve povlastice, kako „**ne bi samostani postali korisni bogatima, a ne siromašnima, ako bi bogati tu postali ponizni, a siromašni naduti**“. U **Pravilu svetoga Benedikta stoji da** „plemenit rodod nema nikakve prednosti pred onim koji je u samostan ušao kao rob“. Nadvladavanju staleških razlika redovništvo je pridonosilo i kasnije tijekom povijesti. Feudalna podjela na tri staleža (svećenstvo, plemstvo i puk) narušena je pojavom vitezova redovnika (ivanovci, templari, teutonci) početkom drugog tisućljeća. Sve do tada klericima je bilo zabranjeno nositi oružje, a s ovim redovima borba postaje čak sredstvom posvećenja. Ranije je slično učinio sv. Benedikt s radom. Rad je bio rezerviran za robove i sluge, a nedostojan slobodna čovjeka. Svetac iz Nursije ga je poznatom devizom „moli i radi“ uzdigao na rang molitve i skinuo sramotu s njega, mada su već prvi pustinjaci također prakticirali stanoviti oblik manualnog

rada. Bila je to onodobna mentalna revolucija. Slobodni su ljudi ono što je do tada bilo sramotno izabrali kao sredstvo vlastitog posvećenja. Ujedno su se borili za pravovjerje nasuprot dualizmu koji je u svemu što je zemaljsko i tjelesno vidio djelo zla. Unatoč tome, službena Crkva je još sredinom 20. stoljeća zabranila pokret „svećenika radnika“ smatrajući fizički rad nedostojnim klerika. Otpor takvoj politici najsnažnije su platili francuski dominikanci kada su 1954. godine smijenjeni provincijali sve tri njihove provincije, a četiri najvažnija dominikanska teologa dobila zabranu poučavanja (Yves Congar, Marie-Dominique Chenu, Henri-Marie Feret i Pierre Boisselot). Pri tome treba naglasiti da rad nikada nije bio svrhom samome sebi. Kod svećenika radnika cilj je bio apostolat među radništvom koje je odavno bilo izvan pastoralne skrbi okamenjenih crkvenih struktura. Benediktince je vodila želja za stvaranjem oaza stabilnosti vjere i kulture u nemirnom svijetu, a kako bi odgovorili prvoj zadaći molitve, trudili su se oko novih iznašaća u tehnologiji, poljoprivredi i tehnici te su tako uvelike oplemenili i humanizirali svoje sredine. Redovništvo je pridonijelo i nadvladavanju bipolarizacije u samoj Crkvi na klerike i laike, pokazujući da unutar iste redovničke zajednice mogu živjeti potpuno ravnopravno i jedni i drugi, a da nisu jedni više a drugim manje redovnici. Teškom probijanju na društvenoj ljestvici iz nižih slojeva u više pomagali su redovnici svojim školskim sustavom, omogućujući stjecanje znanje i onima koji su bili najsiromašniji. Osim starih redova uz čije samostane su redovito bile škole, na ovom su se području istaknula Braća kršćanskih škola sv. Ivana Krstitelja Saleškog (1651.-1719.), uršulinke, školske sestre dominikanke i franjevke kao i brojne druge kongregacije i družbe čija je karizma edukacija. Svi su se oni posvetili profanom zanimanju učitelja i u njemu nalazili sredstvo redovničkog posvećenja.

Redovništvo je također humaniziralo društvo uvelike oblikovano preživljavanjem najsnažnijih te neosjetljivo za siromašne i bolesne vođenjem hospicija, pohađanjem bolesnika u njihovim domovima, izgradnjom bolničkih i drugih ustanova u kojima im je pružana potrebna skrb. Čitave kongregacije posvetile su se ovom radu: milosrdnice, milosrdna braća, služavke maloga Isusa... Brigu o djeci koja su bila najveće žrtve industrijske revolucije i kaotičnog društvenog stanja u 19. stoljeću kao svoje poslanje prihvatio je don Ivan Bosco (1815.-1888.) i njegovi salezijanci.

Redovnici su nadalje bili promicatelji poštivanja kulturnih različitosti i ljudskih prava. Isusovci su uspješno provodili princip inkulturacije na Dalekom Istoku ne želeći mijenjati kulturu Kineza i Indijaca, nego je samo obogatiti kršćanskim vrijednostima. Dominikanci su bili prvi zagovornici starosjedilačkih naroda Amerika, a njihovim teološkim i konkretnim radom, unatoč brojnim teškoćama u provođenju, domorocima su priznata ljudska prava.

Za problem koji još uvijek nije adekvatno riješen, a to je ravnopravnost žena u društvu, ali i u samoj Crkvi također se odgovor može tražiti unutar redovništva.

Redovnički poziv nerijetko je bio način društvene emancipacije žena, a svojim su položajem dobile i znatnu društvenu ulogu. Nama blizak primjer su benediktinske opatice Čika i Večenega, a sličnih je osoba bilo puno više. Usto, nezamjenjiva je uloga žena u nastanku gotovo svih oblika redovničkog života. Uz skoro svakog osnivača velikih redova stajala je po jedna žena. Spomenimo samo najpoznatije, a broj je znatno veći: Bazilije – Makrina; Augustin – Monika; Benedikt – Skolastika; Franjo – Klara, Dominik – Cecilija. Pri tome treba naglasiti kako su spomenuti sveci u vremenu dok žene nisu imale pravo glasa u potpunosti podržavali slobodu izbora i djelovanja ovih žena. Ne iznenađuju stoga ranije spomenuta nastojanja redovnika oko danas obespravljenih skupina u društvu i Crkvi. Naprotiv, iznenađuje nedovoljna angažiranost.

Oblikovanje Crkve

Unatoč želji osoba za koje držimo da su u temeljima kršćanskog posvećenog života za stanovitim odmakom od svijeta i ustanova Crkve, redovništvo je uvelike utjecalo na svijet i crkvene strukture. Karizme pojedinaca vrlo su brzo institucionalizirane i dobile svoje mjesto u ustrojstvu Crkve, ali su ga i oblikovale sa svim pozitivnim i negativnim posljedicama. Nastalo kao svojevrsan bijeg od svijeta redovništvo inkorporirano u upravne strukture Crkve počelo je i nju samu odvajati od svakodnevice te, suprotno kršćanskom idealu posvećivanja cijeloga svijeta, stvarati određeni sakralni prostor koji je unutar prvoga, a često mu je paralelan ili suprotan. Redovnički život postao je model cjelokupnog kršćanskog življenja. Počelo se govoriti o redovništvu kao savršenijem staležu, dok su svi drugi promatrani kao oni koji nemaju dovoljno odvažnosti za takvo življenje. Tako sveti Ivan Kasijan, jedan od najvažnijih učitelja duhovnog života, krajem 4. i početkom 5. stoljeća, piše kako ostati u svijetu, a ne postati redovnik, znači ne shvaćati evanđelje ozbiljno. Redovnici su svojim zavjetima unijeli svojevrsan prijezir prema svjetovnom i tjelesnom u Crkvu te stvoriti osjećaj njihove grešnosti. Sve što je tjelesno postupno je bilo tabuizirano, a seksualnost gotovo dijabolizirana. Grešnost je tako svedena na njezinu vanjsku formu, a tako i svetost. Čak je i zavjet čistoće promatran gotovo isključivo kao uzdržavanje od seksualne aktivnosti. Unatoč tome što je u središtu naše vjere Božje utjelovljenje, vjernicima je postalo bitno „spasiti dušu svoju“. Nadalje, ono što je bio monaški ideal, postao je s vremenom klerički zakon na Zapadu. Nesumnjivo je izbor biskupa iz monaških redova doveo do uvođenja obveze celibata za đakone, svećenike i biskupe. Slično je i s kleričkom odjećom, koju su svećenici počeli nositi po uzoru na monahe kojima su već počeli nalikovati načinom života. Neugodno iznenađen nastankom ovog običaja papa Celestin I. (422.-432.) pisao je biskupima u Galiji: „Od drugih se moramo razlikovati učenjem, a ne odjećom;

ponašanjem, a ne habitom; čistoćom duha, a ne obilježjima na odjeći.“ Ispovijed kakvu danas poznaje Katolička crkva također je nastala iz iskustva osobnog duhovnog vođenja unutar redovništva.

Nezanemariva je uloga redovništva u zemljopisnom širenju Crkve, njezinom misijskom poslanju te očuvanju katoličanstva u teškim političkim i eklezijalnim prilikama. Spomenuta je njihova vjerovjesnička uloga prema poganskim narodima koji su srušili Rimsko carstvo. Otkriće novih kontinenata i zemalja također je tražilo misijsku djelatnost na koju Crkva nije imala konkretan odgovor. Svjetovni kler zemljopisno vezan uz jednu biskupiju nije bio prikladan za djelovanje na eklezijalno neuređenim prostorima. Redovnici su već imali iskustvo pastoralna pomoraca pa su bili prisutni i prigodom otkrića Novog svijeta. Franjevci, dominikanci i augustinci bili su od 1516. godine redovito na svakom španjolskom brodu koji je plovio prema Americi. Kasnije su im se pridružili isusovci. Bez njih je nezamisliva kristijanizacija brojnih naroda. Sveta Stolica čak nije ni imala ustanovu koja bi se bavila misionarenjem. Tek je papa Grgur XV. u lipnju 1622. godine ustanovio Kongregaciju za širenje vjere (Propaganda) koja je preuzela brigu o misijama. No, i ona se više posvetila brizi za obraćenje heretika i zaštitu katoličke manjine u protestantskim zemljama i onima pod vlašću islama nego misijskom radu. Prema programu Propagande cijeli je svijet bio podijeljen u 13 provincija, od kojih je osam u Europi, a tek tri su bile poganske: Mala Azija, Bliski Istok i Sjeverna Afrika. Tako je glavnina misijskog rada do najnovijeg vremena najviše ovisna o redovništvu. Samo u drugoj polovici 19. stoljeća nastalo je preko stotinu misijskih kongregacija. Istina, većina njih nije nadišla granice lokalnog značaja, ali neke su se profilirale kao međunarodne i gotovo nezamjenjive u misijskoj djelatnosti Crkve. Primjer su Bijeli oci, misionarski muški red koji je ustanovio francuski kardinal Charles Lavigerie 1868. godine u Alžiru. Danas okupljaju članove iz 40-ak naroda, a djeluju u preko 20 afričkih zemalja.

Redovnici su se pokazali i kao vrsni čuvari i obnovitelji poljuljane ili ugrožene vjere u tradicionalno katoličkim sredinama. Velika želja za čistom duhovnošću i nasljedovanjem Isusa Krista spojena s nedovoljnim poznavanjem vjere i njezinih istina dovela je početkom drugog kršćanskog tisućljeća do raznih heretičkih pokreta. U teoriji su bili dualisti vjerujući u dva počela (dobro i zlo), što je onda u praksi dovelo do odbacivanja svega što je zemaljsko, pa čak i institucije Crkve. Na ovu pojavu Crkva je odgovorila preko prosjačkih redova franjevac i dominikana, koji su pokazali kako se može „živjeti kao heretik, a naučavati kao Crkva“. Svojim zavjetom siromaštva nasljeđovali su ideal slobode apostolskog života te Crkvu približili sve brojnijim ugroženim socijalnim skupinama.

Slično negiranje Crkve kao ustanove i većine njezinih sakramenata u težnji za direktnim duhovnim odnosom s Bogom dogodilo se tijekom protestantske reformacije u 16. stoljeću. Više redovničkih zajednica ponudile su kako odgovor

na spomenuta duhovna traženja, tako i jasnoću katoličke vjere. Isusovci osporavaju institucije Crkve i papinstva odgovaraju svojim posebnim zavjetom poslušnosti Petrovu nasljedniku te promičući njegovo punovlašće i rimsku centralizaciju. Istaknuto štovanje te njezino stavljanje u središte svoga poslanja, što je slučaj s oratorijancima sv. Filipa Nerija (1515.-1595.), suprotnost je nijekanju žrtvenog karaktera euharistije. Duhovnost unutar Crkve osobito je osnažena obnovom karmelićanskog reda koju su proveli sv. Terezija Avilska (1515.-1582.) i sv. Ivan od Križa (1542.-1591.). Odbacivanje naučiteljskog karaktera Crkve dovelo je do snažnog angažmana u vjerskoj pouci otvaranjem škola, objavljivanjem katekizama, a osobito katekizacijom najširih vjernih masa putem pučkih misija. Sv. Vinko Paulski (1581.-1660.) potpisivao se kao „nevrijedni svećenik misija“, a 1625. godine osnovao je Misijsku družbu, popularno nazvanom lazaristima, sa zadaćom putovanja i propovijedanja. Cilj im je bio na narodnom jeziku, često u obliku dijaloga ili pučkih pjesama na narodni melos za koje su sami sastavljali poučni vjerski tekst, prenijeti slušateljima istine vjere. Slično su djelovali redemptoristi koje je osnovao sv. Alfonz de Liguori (1696.-1787.) s istom zadaćom, a kasnije su njihova iskustva koristili i drugi redovi. Samostani i druge crkvene ustanove stoje u temeljima zapadnoga školstva. Kada je tijekom 19. stoljeća došlo do dekristijanizacije društva i pokušaja liberalnih država da Crkvu u cijelosti isključe iz obrazovnog sustava, osnovano je više kongregacija kojima je glavno poslanje obrazovanje, pa u svom nazivu i nose odrednicu „školske“. Sukobima koji su tragično obilježili svijet 20. stoljeća te podijeljenosti među kršćanima koja je nesumnjivi kamen spoticanja u njihovu nasljedovanju svoga Utemeljitelja, putokaz je pokušala biti ekumenska inicijativa Švicarca Rogera Schütza (1915.-2005.), koji je 1940. u malom burgundskom mjestu Taizé ustanovio ekumensku redovničku zajednicu kao oazu mira i svjedočanstvo mogućnosti zajedničkog života u različitosti. U sekulariziranom svijetu, kojemu je svaka institucionalna nazočnost Crkve uvelike neprihvatljiva, nenametljivo djeluju brojni instituti posvećenog života dajući svjedočanstvo vjere u raznim područjima društva. Posvećeni život danas je iznova u snažnom zamahu kroz različite inicijative čije su aktivnosti u skladu sa suvremenim dobom. On sam po sebi ne znači potpunu odijeljenost od svijeta. Naprotiv, brojni obiteljski ljudi biraju različite oblike posvećenosti kroz pokrete poput neokatekumenskog, zatim njima prilagođene oblike življenja u ustanovama kao što su Opus Dei ili na koncu u brojnim zajednicama unutar nekih od starih redova kao što je dominikanska obitelj, franjevački svjetovni red, trećoredci i suradnici više redova. Na taj način sudjeluju u poslanju Crkve u ovom vremenu i nastoje oko vlastitog posvećenja.

Zaključak

Crkva je od svojih početaka prihvaćala iskustva prošlosti te ih oplemenjivala vrijednostima evanđelja. Nije odbacivala pokušaje pojedinaca za vlastitim usavršavanjem na putu svetosti, nego je njihova osobna nastojanja vješto ugrađivala u od Gospodina joj povjereno poslanje. Najčešće je karizme pojedinaca institucionalizirala u različite oblike posvećenog života koji su kroz čitavu povijest bili putokaz i korektiv Crkvi i društvu. Čuvali su slobodu Crkve i svjedočili ljepotu slobodnog življenja unutar nje. Također su humanizirali širu društvenu zajednicu. Na koncu, oblikovali su Crkvu koja im je u pravnom smislu davala eklezijalni karakter. Nastanak svakog pojedinog oblika posvećenog života bio je odgovor na konkretne potrebe Crkve i svijeta. Kada su te potrebe nestajale, nestajala je i potreba za takvim življenjem. Stoga se nastanak ili nestanak pojedinog oblika posvećenog života ne smije gledati izvan šireg socijalnog i eklezijalnog konteksta, niti se treba svim sredstvima boriti za njegovo očuvanje. Stvaranje kompromisa radi pukog preživljavanja dovelo je u novije vrijeme do stanovite krize identiteta. Karizme su postupno postajale neprepoznatljive, a najočitija distinkcija među različitim oblicima posvećenosti je u vanjskoj formi odijevanja. Važnijom je postala razlika po habitu, nego po habitusu. Pri tome se zaboravlja da su utemeljitelji mnogih zajednica i svojom vanjštinom željeli biti bliski onima kojima su poslani pa su se u skladu s tim odijevali. Kasnije je uniformiranost članova umjesto sredstva približavanja postala znakom razlikovanja i udaljavanja. Danas gotovo sve redovnice i redovnici obavljaju skoro iste poslove: župa, zdravstvo, vrtići... Ne treba iznenađivati nedostatak interesenata za življenje lišeno dubljih identitetskih oznaka. Potvrđuje to broj zvanja koje imaju zajednice s jasno profiliranom karizmom i oblikom življenja. Sigurno je da i danas postoji potreba za starim karizmama poput blizine rubnim društvenim slojevima, vjerske pouke i njezina novog izričaja, svjedočenja crkvenosti i propitivanja njezinih oblika. Kod pokušaja obnove uvijek se treba vraćati duhu utemeljitelja, a ne njegovu vremenu. Osnivači redova znali su duh evanđelja prenijeti u svoje vrijeme i tako pomoći Crkvi definirati vjeru i u različitim je okolnostima živjeti. Posvećeni život uvijek je bio avangarda i to mora ostati. Osobe koje žive posvećeni život ne smiju postati puki čuvari prošlosti, jer od čuvara vrlo brzo i sami postaju muzejskim izlošcima.

LITERATURA:

- Guy BEDOUELLE, *Povijest Crkve*, Zagreb 2004.
- Paul CHRISTOPHE, *2000 ans d'histoire de l'Eglise*, Lonrai 2000.
- August FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb ³1996.

- Hubert JEDIN, *Velika povijest Crkve*, I., II., III/1., III/2., V., VI/1, VI/2, Zagreb.
- Ivan KASIJAN, *Duhovni boj s osam glavnih strasti*, Zagreb 2010.
- *Pravilo svetog Augustina*, u: Knjiga konstitucija i naredbi braće Reda propovjednika, Zagreb 2002.
- *Pravilo sv. Benedikta*, Čokovac 2012.
- Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, Đakovo 1992.
- *Religije svijeta. Enciklopedijski priručnik*, Zagreb ³1998.
- Sveti Vasilije Veliki, *Tragom jevanđelskog podviga*, Manastir Hilandar 1999, 11.-17.